

رابطه بین رشد حق‌الزحمه حسابرسی و شاخص‌های سودآوری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

روح‌الله جمشیدپور، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، دانشکده علوم انسانی، گروه حسابداری، کرمانشاه، ایران.
کتابیون خوش‌انجام، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، دانشکده علوم انسانی، گروه حسابداری، کرمانشاه، ایران.
بهاره کاوشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، دانشکده علوم انسانی، گروه حسابداری، کرمانشاه، ایران.

چکیده - سنگ زیربنای حرفه حسابرسی، استقلال می‌باشد. از عوامل اثرگذار بر استقلال حرفه‌ای حساب‌برسان، میزان حق‌الزحمه می‌باشد. حق‌الزحمه حسابرسی از موضوعات مهمی است که ذهن صاحبکار و حسابرس را به خود مشغول می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهد میزان حق‌الزحمه حساب‌برسان با کیفیت حسابرسی انجام شده مرتبط است. ارائه گزارش با کیفیت‌تر و شفاف‌تر بر عکس‌العمل استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی شرکت‌ها از جمله سهامداران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و... تاثیرگذار است که این امر به طور مستقیم با افزایش یا کاهش قیمت سهام و به تبع آن افزایش یا کاهش فروش شرکت مرتبط است. بنابراین هدف اصلی این تحقیق بررسی رابطه بین رشد حق‌الزحمه حسابرسی و شاخص‌های سودآوری می‌باشد. این تحقیق یک تحقیق تحلیلی می‌باشد که از حیث هدف کاربردی است. ابزار پژوهش صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. در این تحقیق اطلاعات مربوط به صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی سال‌های ۱۳۸۹ لغایت ۱۳۹۳ مورد بررسی گرفته است. و از نمونه‌گیری حذفی سیستماتیک استفاده شده است. که با توجه به روش حذف سیستماتیک تعداد ۱۰۰ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند. نتایج فرضیات با استفاده از نرم‌افزار SPSS نشان می‌دهد که حق‌الزحمه حسابرسی با حاشیه سود، سود عملیاتی و بازگشت سرمایه‌گذاری ارتباط معناداری ندارد. اما با سود خالص ارتباط مثبت و معناداری دارد.

کلمات کلیدی: حق‌الزحمه حسابرسی، حاشیه سود، سود خالص، سود عملیاتی، بازگشت سرمایه‌گذاری

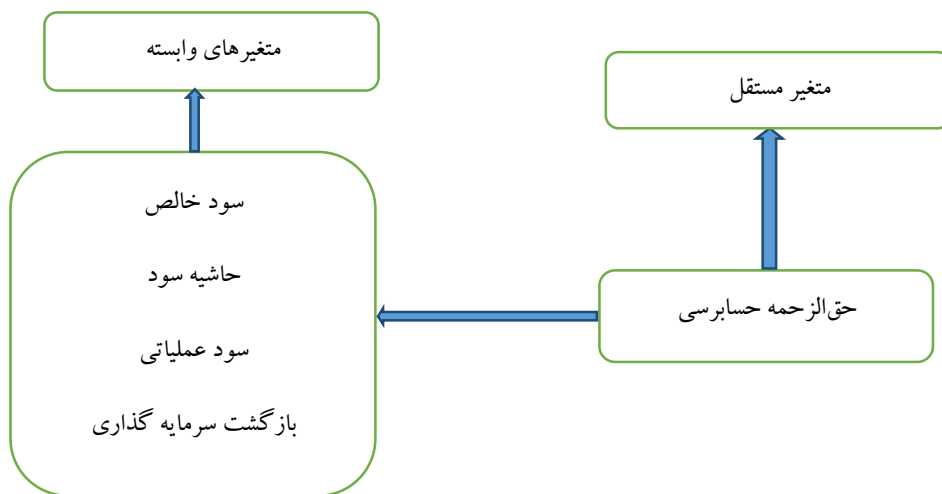
مقدمه

حسابرسی فرآیندی است منظم و با قاعده (سیستماتیک) جهت جمع‌آوری و ارزیابی بی‌طرفانه شواهد درباره ادعاهای مربوط به فعالیت‌ها و وقایع اقتصادی، به منظور تعیین درجه انطباق این ادعاها و اظهارات با معیارهای

از پیش تعیین شده و گزارش نتایج به افراد ذینفع (انجمن حسابداری آمریکا، ۱۹۷۳). نظر به اینکه، شواهد حسابداری شالوده اظهارنظر حسابداری است، ارزش حسابداری بر مبنای میزان بی طرفانه بودن فرآیند جمع‌آوری و ارزیابی شواهد تعیین می‌شود. بی طرفانه بودن به عنوان عاری بودن از سوگیری و تضاد منافع تعریف شده است (انجمن حسابداران رسمی آمریکا، ۲۰۰۶). بر اساس استانداردهای حسابداری ایران، لازمه دستیابی به اهداف حرفه حسابداری توسط حسابداران حرفه‌ای، پایبندی به اصول بنیادی درستکاری، بی طرفی و رفتار حرفه‌ای است. از آنجا که وظیفه حسابرس اعتباربخشی به صورت‌های مالی است، این امر مستلزم کیفیت حسابداری و صلاحیت حسابرسان است (هوشمند، ۱۳۸۶). اگر هدف حسابداری را ارتقای سودمندی اطلاعات صورت‌های مالی برای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان فرض کنیم، در آن صورت ظهور پدیده گزینش اظهارنظر، می‌تواند تنزل اعتبار و حیثیت حرفه حسابداری را به همراه داشته باشد. اگر حسابرس نتواند نقش خود را در اعتباربخشی به صورت‌های مالی به درستی ایفاء نماید، در آن صورت حسابرس وظیفه خود را در رفع تضاد میان منافع استفاده‌کنندگان اطلاعات به ویژه سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه و تهیه‌کنندگان اطلاعات عمل نموده است (بنی‌مهد و دیگران، ۱۳۹۱). سنگ زیربنای حرفه حسابداری، استقلال می‌باشد. از عوامل اثرگذار بر استقلال حرفه‌ای حسابرسان، میزان حق‌الزحمه می‌باشد. (زارعی مروج، ۱۳۸۴) پاسخگویی به عموم، لازمه عملی کردن فرایند دموکراسی است. اما یکی از ابزارهای اصلی پاسخگویی در عرصه فعالیت‌های اقتصادی، حسابداری و حسابداری است. در واقع، حسابداری و حسابداری در بعد نظارتی هر سیستمی جای دارد و به شکلی گسترده از بالاترین سطح اداره کشور تا کوچکترین واحد تجاری، کاربرد دارد، زیرا هر سیستمی برای اینکه دوام داشته باشد، به نظارت و بازخورد نیاز دارد. (نیکبخت و تنانی، ۱۳۸۸) حق‌الزحمه حسابداری، منعکس‌کننده هزینه‌های اقتصادی حسابرسان کارآمد می‌باشد. از منظر حسابداری، حسابرسان به دنبال حداقل کردن کل هزینه‌ها از طریق تراز کردن هزینه‌های منابع خود (هزینه‌های انجام کار حسابداری بیشتر) و زیان‌های آتی ناشی از بدهی قانونی می‌باشند. تلاش حسابداری بیشتر، احتمال اینکه حسابرسان متحمل زیان‌های بدهی شوند را کاهش می‌دهد و حسابرس حجمی از کار حسابداری را که کل هزینه‌ها را حداقل می‌کند، ارائه می‌نماید (داروغه حضرتی و پهلوان، ۱۳۹۱). توافق‌های قراردادی و عواملی نظیر استفاده از نیروی مجرب و کارآزموده و همچنین اندازه و شهرت موسسه منجر به افزایش حق‌الزحمه حسابداری می‌شود. مباحث مطرح شده مذکور، از جمله هزینه‌های قراردادی و سایر هزینه‌ها، اغلب سبب افزایش حق‌الزحمه حسابداری می‌شود و کمتر شاهد کاهش مبلغ حق‌الزحمه هستیم (رشیدی باغی، ۱۳۹۳). تحقیقات در ایران نشان می‌دهند حق‌الزحمه حسابداری رابطه‌ی مستقیم با صدور گزارش مقبول حسابداری دارد (بنی‌مهد و دیگران، ۱۳۹۱)؛ رابطه‌ی مثبت و معناداری

با عوامل تداوم انتخاب حسابرس و اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسی (واعظ و دیگران، ۱۳۹۳)؛ و همچنین رابطه مثبت و معناداری با مدیریت سود، بندهای مشروط در گزارش حسابرسی، نوع حسابرس و ترکیب هیأت مدیره (داروغه حضرتی و پهلوان، ۱۳۹۱) دارد. در حالی که نظری پور و منصوری (۱۳۹۲) اثبات می‌کنند که حق الزحمه بیشتر از واقع به حسابرسان باعث افزایش کیفیت حسابرسی و بالعکس حق الزحمه‌ی پرداختی کمتر از واقع به حسابرسان باعث کاهش کیفیت حسابرسی می‌گردد. حق الزحمه حسابرسی در برنامه‌ریزی و اجرای مناسب و باکیفیت کار حسابرسی مالی موثر است (رجبی، ۱۳۸۳). قیمت‌گذاری و رقابت بازار برای خدمات حسابرسی موضوع مهمی برای قانون‌گذاران، محققان و سرمایه‌گذاران به شمار می‌آید. های و نیکل (۲۰۱۰) مشاهده کردند که ماهیت حسابرسی به منزله کالایی اعتباری، به تحمیل هزینه و زمان بیشتر یا کمتر از حد در حسابرسی منجر می‌شود (رشیدی باغی، ۱۳۹۳). بنابراین سوال اصلی این پژوهش این است که آیا حق الزحمه با شاخص‌های سودآوری ارتباط معناداری دارد یا خیر؟

مدل مفهومی پژوهش

فرضیات پژوهش

فرضیه اصلی:

رشد حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با شاخص‌های سودآوری شرکت دارد.

فرضیه‌های فرعی

- رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با حاشیه سود شرکت دارد.
- رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود خالص شرکت دارد.
- رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود عملیاتی شرکت دارد.
- رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با بازگشت سرمایه گذاری دارد.

تعریف مفهومی متغیرها**حق‌الزحمه حسابرسی:**

حق‌الزحمه‌ی حسابرسی شامل هرگونه وجهی است که بابت ارائه‌ی خدمات حسابرسی و طبق توافق یا قرارداد به حسابرس یا موسسه‌ی حسابرسی پرداخت می‌شود (امانی و دوانی، ۱۳۸۸).

شاخص‌های سودآوری:

سودآوری به توانایی شرکت در بدست آوردن درآمد و سود اشاره می‌کند. و میزان موفقیت شرکت را در کسب سود از طریق تامین آن از محل درآمد، فروش و سرمایه‌گذاری را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. (اسماعیل پور، ۱۳۹۰)

سود خالص

یا درآمد خالص، در تجارت و کسب‌وکار، به آورده یا سود یک نهاد، در طول یک دوره حسابداری اطلاق می‌گردد، که از طریق کسر نمودن هزینه‌های عملیاتی و مالیات از درآمد آن شرکت، محاسبه شده باشد. مثبت یا منفی بودن این عدد، نسبت مستقیم با عملکرد شرکت مورد نظر دارد. همچنین مثبت بودن سود خالص، به افزایش ارزش سهام و در نهایت افزایش حقوق صاحبان سهام می‌انجامد. (آبراهام فرد، ۲۰۱۲)

حاشیه سود

نسبتی است، که به‌وسیله آن، سودآوری هر دلار (یا هر ریال) از فروش را، محاسبه می‌کنند؛ به این ترتیب که مقدار سود پس از کسر مالیات را بر فروش خالص تقسیم می‌کنند. میزان سود خالص یک شرکت، اولین معیاری است که بیشتر سرمایه‌گذاران در رابطه با سوددهی شرکت، مدنظر قرار می‌دهند، ولی توجه محض به سودهای خالص، تصویری دقیق از عملکرد شرکت، ارائه نخواهد داد. در مقابل نسبت‌های حاشیه سود، بجای برآورد کردن میزان دارایی‌ها، سهام و سرمایه‌گذاری‌های شرکت،

مقدار پولی را که آن شرکت، از تمام درآمدهای حاصل از فروش محصولات، دارایی‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها به دست خواهد آورد، مورد توجه قرار می‌دهد. (آبراهام فرد، ۲۰۱۲)

سود عملیاتی

سود عملیاتی، سود ویژه حاصل از عملیات معمول شرکت است و بنابراین سود عملیاتی قبل از کسر مالیات، قبل از بهره و قبل از کسر اقلام غیرعادی و قبل از درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها حاصل می‌شود. (اسماعیل پور، ۱۳۹۰)

بازگشت سرمایه‌گذاری

نرخ بازگشت سرمایه‌گذاری رایج‌ترین نسبت سودآوری است که با تقسیم سود حاصل بر هزینه‌های سرمایه‌گذاری محاسبه می‌شود و به عنوان یک درصد یا نسبت بیان می‌شود. این نرخ معیاری است که سودآوری یک شرکت را محاسبه می‌کند، هر چه این شاخص یا نرخ بیشتر باشد شرکت توانسته از سرمایه‌اش بهتر استفاده کند و سودآوری خوبی داشته است (قالیباغی اصل، ۱۳۹۳).

تعریف عملیاتی متغیرها

از آنجا که در این تحقیق وجود یا عدم وجود رابطه بین متغیرهای رشد حق‌الزحمه حسابرسی و شاخص‌های سودآوری را از طریق همبستگی بررسی می‌کنیم لذا متغیر مستقل و وابسته برای آن تعریف نمی‌کنیم. الف) اندازه‌گیری رشد حق‌الزحمه حسابرسی:

رشد حق‌الزحمه حسابرسی: نسبت رشد حق‌الزحمه حسابرسی از رابطه زیر بدست می‌آید:

$$\frac{\text{حق‌الزحمه حسابرسی سال پایه} - \text{حق‌الزحمه سال جاری}}{\text{حق‌الزحمه سال پایه}}$$

ب) اندازه‌گیری شاخص‌های سودآوری

حاشیه سود:

از تقسیم سود پس از کسر مالیات بر فروش خالص به دست می‌آید. (آبراهام فرد، ۲۰۱۲)

سود خالص:

از طریق کسر نمودن هزینه‌های عملیاتی و مالیات از درآمد آن شرکت، محاسبه شده باشد. مثبت یا منفی بودن این عدد، نسبت مستقیم با عملکرد شرکت موردنظر دارد. (آبراهام فرد، ۲۰۱۲)

سود عملیاتی:

از کسر هزینه‌های عملیاتی از فروش خالص به دست می‌آید.

بازگشت سرمایه:

از رابطه زیر به دست می‌آید:

نسبت سودخالص به فروش خالص * گردش سرمایه = ROI

سرمایه به کار گرفته شده / فروش خالص = گردش سرمایه

پژوهش‌های انجام شده داخلی و خارجی

- عبادی و نظری (۱۳۹۳) بررسی تطبیقی تغییرات حق‌الزحمه خدمات حسابرسی و اظهارنظر حسابرس در بخش خصوصی و غیرخصوصی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تعدیل تعداد بندهای حسابرسی قبل از بند اظهارنظر در بخش غیرخصوصی در سطح اطمینان ۹۰ درصد دارای رابطه معنی‌دار با تغییرات حق‌الزحمه حسابرسی بوده لکن در بخش خصوصی نه از طریق تغییرات حق‌الزحمه بلکه با تغییر حسابرس رابطه داشته است. همچنین متغیرهای اندازه شرکت، تعداد بندهای حسابرس در سال قبل و گزارش زیان در هر دو بخش بر تعداد بندهای حسابرس قبل از بند اظهارنظر تاثیرگذار است. مضافاً اینکه میان تعداد بندهای حسابرسی قبل از بند اظهارنظر و متغیرهای بازده دارایی‌ها، نسبت اهرمی، درصد مالکیت سهامدار عمده، نسبت حساب‌ها و اسناد دریافتی تجاری و موجودی مواد و کالا به جمع دارایی‌ها در پایان دوره رابطه‌ای اثبات نگردید.

- واعظ و همکاران (۱۳۹۳) تأثیر کیفیت حسابرسی بر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی را بین سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۰ مورد مطالعه قرار داده‌اند. برای آزمون فرضیه‌ها از تکنیک رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های تابلویی استفاده شد. یافته‌ها نشان داد بین تخصص موسسات حسابرسی و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی رابطه‌ی منفی و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج این پژوهش مبین این است که عوامل تداوم انتخاب حسابرس و اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسی رابطه‌ی مثبت و معناداری با حق‌الزحمه‌ی حسابرسی دارند.

- بنی‌مهد و همکاران (۱۳۹۱) اثر حق‌الزحمه حسابرسی بر اظهارنظر حسابرس را مورد مطالعه قرار داده‌اند. آزمون فرضیه‌ها براساس روش رگرسیون لجستیک انجام شده است نمونه آماری شامل ۱۴۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار بین سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۱ بود. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که میان حق‌الزحمه حسابرسی، اندازه صاحبکار، گزارش زیان توسط صاحبکار و سن شرکت مورد رسیدگی و صدور گزارش مقبول حسابرسی رابطه‌ای معنی‌دار وجود دارد. براساس نتایج پژوهش، حق‌الزحمه حسابرسی رابطه‌ای مستقیم با صدور گزارش مقبول حسابرسی دارد. اندازه شرکت، سن شرکت و گزارش زیان رابطه‌ای معکوس

با گزارش مقبول حسابرسی دارد. هم‌چنین تغییر حسابرِس، نوع حسابرِس، مدت تصدی حسابرِس با صدور گزارش مقبول حسابرسی رابطه‌ای ندارند.

- مهرانی و جمشیدی اوانکی (۱۳۹۱) عوامل موثر بر تعیین حق‌الزحمه حسابرسی را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که کیفیت حسابرسی، شهرت صاحبکار، تخصص صنعتی، بودجه‌ی زمانی صرف شده برای فرایند حسابرسی، مبلغ ترازنامه، جمع دارایی‌های شرکت و سابقه‌ی مؤسسات حسابرسی، بر حق‌الزحمه‌ی دریافتی از سوی حسابرسان تاثیر مثبت و معناداری دارد. از طرفی ریسک شرکت صاحبکار، تعداد کارکنان شرکت، تعداد پرسنل موسسه‌ی حسابرسی، درآمد موسسه‌ی حسابرسی و تعدد شرکت‌های بورسی مورد رسیدگی هر موسسه‌ی حسابرسی تاثیری بر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی ندارد.

- اسماعیل‌زاده مقری و ترامشلو (۱۳۹۱) تاثیر رقابت بر سر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی بر کیفیت حسابرسی و گزارشگری مالی را بررسی کرده‌اند. نتایج تحقیق از منظر مدیران مؤسسات (حسابداران رسمی فعال در مؤسسات حسابرسی) نشان می‌دهد رقابت حق‌الزحمه‌ی حسابرسی تاثیر کاهنده‌ای بر کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی دارد.

- میچل، الیزابت و چان (۲۰۱۴) رابطه فشار حق‌الزحمه حسابرسی با معیار معکوس کیفیت حسابرسی و اظهارنظر اشتباه را به طور خاص در دوره رکود اقتصادی آمریکا مورد بررسی قرار می‌دهند. آنها فشار حق‌الزحمه را از طریق تفاوت بین حق‌الزحمه مبنای حق‌الزحمه واقعی حسابرسی اندازه‌گیری کردند. یافته‌های آنها حاکی از آن است که فشار حق‌الزحمه رابطه مثبتی با اظهارنظرهای اشتباه در گزارشات حسابرسی در سال ۲۰۰۸ داشته است. نتایج هم‌چنین نشان داد فشار حق‌الزحمه پایین حسابرسی با کیفیت پایین حسابرسی در همان سال رابطه دارد.

- آستاها و بوون (۲۰۱۲) به بررسی رابطه بین حق‌الزحمه غیرنرمال حسابرِس و کیفیت حسابرسی پرداختند. این پژوهش در دوره ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹ و در کشور آمریکا انجام شده است. در این پژوهش به منظور تعیین کیفیت حسابرسی از مدل اقلام تعهدی اختیاری و برای مشخص کردن حق‌الزحمه غیرنرمال حسابرسی از تفاوت بین حق‌الزحمه واقعی و نرمال استفاده شد. نتایج پژوهش آنها نشان داد که هنگامی که حق‌الزحمه غیرنرمال منفی حسابرسی افزایش می‌یابد، کیفیت حسابرسی کاهش می‌یابد. هم‌چنین، نتایج پژوهش نشان داد که تصویب قانون ساربینز اکسلی موجب تقویت استقلال حسابرِس شده است.

- چن و هسو (۲۰۰۹) برای بررسی اینکه آیا ارتباط مثبتی بین اندازه حسابرسی و کیفیت حسابرسی وجود دارد و بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی، کیفیت حسابرسی را از سرمایه انسانی (تحصیلات، تجربه، گواهی، آموزش، تلاش) استخراج کردند و اندازه حسابرسی را در سه سطح (بزرگ، متوسط، کوچک) تجزیه کردند. آنها یافتند که رابطه مثبتی بین اندازه حسابرسی و کیفیت حسابرسی موسسات بزرگ حسابرسی نسبت به موسسات کوچک حسابرسی وجود دارد، اما این تفاوت در مورد موسسات حسابرسی متوسط نسبت به کوچک صدق نمی‌کند. همچنین آنها بین کیفیت حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی موسسات بزرگ حسابرسی نسبت به موسسات کوچک حسابرسی رابطه مثبت بالایی یافتند، اما این موضوع بین موسسات حسابرسی متوسط و کوچک تفاوتی ندارد. در هر صورت شواهد تجربی آنها از اندازه حسابرسی به عنوان مبنایی برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی حمایت می‌کند و نشان می‌دهد که موسسات بزرگ حسابرسی با کیفیت حسابرسی بالا، حق‌الزحمه اضافی دارند.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری و نحوه‌ی انتخاب شرکت‌ها جامعه‌ی آماری مورد مطالعه‌ی این تحقیق، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ است. در این تحقیق، برای انتخاب نمونه از بین کلیه‌ی شرکت‌های موجود، شرکت‌هایی که واجد هر یک از شرایط زیر نبوده‌اند، حذف شده و در نهایت شرکت‌های باقی‌مانده برای انجام آزمون انتخاب می‌شوند.

جدول ۱ نحوه انتخاب و استخراج نمونه

تعداد شرکت‌هایی که در سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۳ در بورس حضور داشته‌اند.	۴۸۵ شرکت
تعداد شرکت‌هایی که در سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۳ در بورس حضور نداشته‌اند.	(۸۴)
تعداد شرکت‌هایی که سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند می‌باشد.	(۹۱)
تعداد شرکت‌هایی که در دوره مورد مطالعه تغییر سال مالی داده‌اند.	(۷۰)
تعداد شرکت‌هایی که سهام آنها حداقل یکبار در سال معامله نشده باشد.	(۸۷)
تعداد شرکت‌هایی که زیان‌ده بوده‌اند.	(۵۳)
شرکت‌های سرمایه‌گذاری و بانک‌ها و بیمه‌ها	(۳۸۵)
تعداد شرکت‌هایی که داده‌های آنها جمع‌آوری شده است (نمونه نهایی)	۱۰۰ شرکت

آمار توصیفی

در جدول (۲) میانگین و واریانس، مینیمم و ماکسیمم متغیرهای تحقیق ارائه شده است.

جدول ۲ آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد	میانگین	واریانس	مینیمم	ماکسیمم
رشد حق الزحمه حسابرسی	۵۰۰	۱۰/۷۸۵	۱۶۸/۳۵۲	۸/۲۶۳	۱۲/۲۶۲
حاشیه سود	۵۰۰	۲۱/۲۵۴۴	۲۴۵/۳۲۳۷	۱۷/۵۲۴	۲۳/۴۲۲
سود خالص	۵۰۰	۲۵/۳۶۵۲	۲۳۶/۳۲۱۱	۲۱/۶۲۹	۲۷/۸۵۰
سود عملیاتی	۵۰۰	۱۸/۲۳۵۲	۲۱۴/۰۵۸	۱۵/۲۱۵	۲۰/۲۳۶
بازگشت سرمایه گذاری	۵۰۰	۱۴/۱۲۵۶	۲۵۴/۳۵۶	۱۱/۲۳۶	۱۶/۲۵۴

آزمون کلموگروف اسمیرنوف

قبل از آزمون فرضیات، با استفاده از آزمون کلموگروف اسمیرنوف فرض نرمال بودن متغیرها بررسی می‌شود. با استفاده از آزمون کلموگروف اسمیرنوف فرض نرمال بودن متغیرهای تعریف شده در تحقیق بررسی می‌شود. در آزمون کلموگروف اسمیرنوف فرض صفر و فرض مقابل به صورت زیر تعریف می‌شود:

فرض H_0 : متغیر موردنظر توزیع نرمال ندارد.

فرض H_1 : متغیر موردنظر توزیع نرمال دارد.

اگر سطح معنی‌داری آزمون از ۰/۰۵ بیشتر باشد فرض H_1 پذیرفته شده و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه گرفته

می‌شود که توزیع متغیر مورد بررسی نرمال می‌باشد.

جدول ۳ نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد	مقدار آماره Z	سطح معنی‌داری
رشد حق الزحمه حسابرسی	۵۰۰	۰/۷۴۸	۰/۲۳۶
حاشیه سود	۵۰۰	۰/۳۶۵	۰/۱۰۵
سود خالص	۵۰۰	۰/۲۵۴	۰/۱۴۵
سود عملیاتی	۵۰۰	۰/۵۴۳	۰/۲۱۵
بازگشت سرمایه گذاری	۵۰۰	۰/۹۰۸	۰/۱۳۶

همانطور که در جدول (۳) مشاهده می‌کنیم سطح معنی‌داری برای کلیه متغیرها از ۰/۰۵ بیشتر می‌باشد. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم تمام متغیرها دارای توزیع نرمال هستند. برای محاسبه ضریب همبستگی، در صورتی که هر دو متغیر توزیع نرمال داشته باشند از "ضریب همبستگی پیرسون" استفاده می‌شود. بنابراین چون که در این پژوهش کلیه متغیرها دارای توزیع نرمال هستند از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌کنیم.

آزمون فرضیات تحقیق

۱- فرضیه اول: رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با حاشیه سود شرکت دارد. با توجه به اینکه هر دو متغیر رشد حق‌الزحمه حسابرسی و حاشیه سود توزیع نرمال دارند، برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. بنابراین فرض صفر و فرض مقابل را به صورت زیر تعریف می‌شود:

فرض H_0 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با حاشیه سود شرکت ندارد.

فرض H_1 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با حاشیه سود شرکت دارد.

جدول ۴ نتایج مربوط به ضریب همبستگی پیرسون

شرح	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
رشد حق‌الزحمه حسابرسی	۵۰۰	۰/۱۶۹	۰/۱۰۲

اگر سطح معنی‌داری آزمون از ۰/۰۵ کمتر باشد فرض H_1 پذیرفته می‌شود. همانطور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر ۰/۱۶۹ و سطح معنی‌داری ۰/۱۰۲ است که از ۰/۰۵ بیشتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 رد شده و فرضیه اول رد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با حاشیه سود شرکت ندارد.

۲- فرضیه دوم

رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود خالص شرکت دارد.
با توجه به اینکه هر دو متغیر رشد حق‌الزحمه حسابرسی و سود خالص توزیع نرمال دارند، برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. بنابراین فرض صفر و فرض مقابل را به صورت زیر تعریف می‌شود:

فرض H_0 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود خالص شرکت ندارد.

فرض H_1 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود خالص شرکت دارد

جدول ۵ نتایج مربوط به ضریب همبستگی پیرسون

شرح	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
رشد حق‌الزحمه حسابرسی	۵۰۰	۰/۲۹۸	۰/۰۲۳

اگر سطح معنی‌داری آزمون از ۰/۰۵ کمتر باشد فرض H_1 پذیرفته می‌شود. همانطور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر ۰/۲۹۸ و سطح معنی‌داری ۰/۰۲۳ است که از ۰/۰۵ کمتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 پذیرفته شده و فرضیه دوم تایید می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری با سود خالص شرکت دارد.

۳- فرضیه سوم

رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود عملیاتی شرکت دارد.
با توجه به اینکه هر دو متغیر رشد حق‌الزحمه حسابرسی و سود عملیاتی توزیع نرمال دارند، برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. بنابراین فرض صفر و فرض مقابل را به صورت زیر تعریف می‌شود:

فرض H_0 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود عملیاتی شرکت ندارد.

فرض H_1 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود عملیاتی شرکت دارد.

جدول ۶ نتایج مربوط به ضریب همبستگی پیرسون

شرح	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
رشد حق‌الزحمه حسابرسی	۵۰۰	۰/۱۶۳	۰/۱۲۴

اگر سطح معنی‌داری آزمون از ۰/۰۵ کمتر باشد فرض H_1 پذیرفته می‌شود. همانطور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر ۰/۱۶۳ و سطح معنی‌داری ۰/۱۲۴ است که از ۰/۰۵ بیشتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 رد شده و فرضیه سوم رد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود عملیاتی شرکت ندارد.

۴- فرضیه چهارم

رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با بازگشت سرمایه‌گذاری شرکت دارد. با توجه به اینکه هر دو متغیر رشد حق‌الزحمه حسابرسی و بازگشت سرمایه‌گذاری توزیع نرمال دارند، برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. بنابراین فرض صفر و فرض مقابل را به صورت زیر تعریف می‌شود:

فرض H_0 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با بازگشت سرمایه‌گذاری شرکت ندارد.

فرض H_1 : رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با بازگشت سرمایه‌گذاری شرکت دارد.

جدول ۷ نتایج مربوط به ضریب همبستگی پیرسون

شرح	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
رشد حق‌الزحمه حسابرسی	۵۰۰	۰/۲۸۷	۰/۱۷۵

اگر سطح معنی‌داری آزمون از ۰/۰۵ کمتر باشد فرض H_1 پذیرفته می‌شود. همانطور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر ۰/۲۸۷ و سطح معنی‌داری ۰/۱۷۵ است که از ۰/۰۵ بیشتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 رد شده و فرضیه چهارم رد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با بازگشت سرمایه‌گذاری شرکت ندارد.

خلاصه نتایج

هیچ نوع ارتباطی ندارد	رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با حاشیه سود شرکت دارد.	فرضیه اول
ارتباط مثبت و معنادار	رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود خالص شرکت دارد.	فرضیه دوم
هیچ نوع ارتباطی ندارد	رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود عملیاتی شرکت دارد.	فرضیه سوم
هیچ نوع ارتباطی ندارد	رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با بازگشت سرمایه‌گذاری دارد.	فرضیه چهارم

نتایج پژوهش

نتایج فرضیه اول

همانطور که در جدول (۴-۳) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر ۰/۱۶۹ و سطح معنی‌داری ۰/۱۰۲ است که از ۰/۰۵ بیشتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 رد شده و فرضیه اول رد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با حاشیه سود شرکت ندارد. یعنی به ازای یک درصد افزایش در حق‌الزحمه حسابرسی، حاشیه سود هیچ تغییری نمی‌کند.

نتایج فرضیه دوم

همانطور که در جدول (۴-۴) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر ۰/۲۹۸ و سطح معنی‌داری ۰/۰۲۳ است که از ۰/۰۵ کمتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 پذیرفته شده و فرضیه دوم تایید می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری با

سود خالص شرکت دارد. یعنی به ازای یک درصد افزایش در حق‌الزحمه حسابرسی، سود خالص یک درصد افزایش پیدا می‌کند.

نتایج فرضیه سوم

همانطور که در جدول (۳-۴) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر $0/163$ و سطح معنی‌داری $0/124$ است که از $0/05$ بیشتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 رد شده و فرضیه سوم رد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با سود عملیاتی شرکت ندارد. یعنی به ازای یک درصد افزایش در حق‌الزحمه حسابرسی، سود عملیاتی هیچ تغییری نمی‌کند.

نتایج فرضیه چهارم

همانطور که در جدول (۳-۴) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین این دو متغیر $0/287$ و سطح معنی‌داری $0/175$ است که از $0/05$ بیشتر است و ضریب همبستگی مثبت است. بنابراین فرض H_1 رد شده و فرضیه چهارم رد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم رشد حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با بازگشت سرمایه‌گذاری شرکت ندارد. یعنی به ازای یک درصد افزایش در حق‌الزحمه حسابرسی، بازگشت سرمایه‌گذاری هیچ تغییری نمی‌کند.

جدول ۸ مقایسه نتایج با نتایج پیشین

فرضیه اول	عدم ارتباط حق‌الزحمه با حاشیه سود	بالسام و دیگران (۲۰۰۳) همخوانی دارد آنها به این نتیجه رسیدند که حق‌الزحمه ارتباطی با حاشیه سود ندارد
فرضیه دوم	ارتباط مثبت حق‌الزحمه با سود خالص	چانگ و دیگران (۲۰۰۶) به این نتیجه رسیدند که حق‌الزحمه ارتباط منفی با سود خالص دارد.
فرضیه سوم	عدم ارتباط حق‌الزحمه با سود عملیاتی	نتیجه‌ای پیدا نشد.
فرضیه چهارم	عدم ارتباط حق‌الزحمه با بازگشت سرمایه‌گذاری	میترا (۲۰۰۲) به این نتیجه رسید حق‌الزحمه حسابرسی با بازده سرمایه‌گذاری ارتباطی ندارد

پیشنهادات کاربردی

پیشنهاد برای فرضیه اول

با توجه به عدم پذیرش روابط در خصوص رابطه بین حق‌الزحمه حسابرسی و حاشیه سود، پیشنهاد می‌گردد نقش و تاثیر گزارش‌های حسابرسی در بهبود کیفیت گزارشگری مالی از منظر سرمایه‌گذاران بررسی شود تا

مشخص گردد این گزارش‌ها توانایی ایجاد ارزش افزوده از طریق افشای مناسب‌تر اطلاعات مالی شرکت‌ها را دارا می‌باشند.

پیشنهاد برای فرضیه دوم و سوم

پیشنهاد می‌شود برای کاهش خدمات حسابرسی و افزایش سود خالص و ایجاد اطمینان در سرمایه‌گذاری نسبت به اخذ تصمیمات کارا و بهینه توسط مدیریت، طرح‌های پاداشی مبتنی بر عملکرد بلندمدت شرکت در نظر گرفته شود.

افشای اطلاعات مرتبط با حق‌الزحمه حسابرسی در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی به منظور فراهم آوردن امکان پیش‌بینی ریسک اطلاعاتی شرکت توسط سرمایه‌گذاران و سایر افراد ذینفع.

به مالکان و مدیران که نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های انجام شده در شرکت‌های بورس دارند، توصیه می‌شود در راستای تاخیر در ارایه گزارش حسابرسی و در نتیجه ارایه گزارش‌های مالی با کیفیت‌تر به بازار گام بردارند. زیرا هرچه کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها افزایش یابد و سرمایه‌گذاران اعتماد بیشتری به شرکت داشته باشند، آن شرکت راحت‌تر می‌تواند در جهت تامین نیازهای مالی خود اقدام به تامین مالی از طریق بازار سهام نماید و سود خالص و عملیاتی خود را نیز افزایش دهند.

پیشنهاد برای فرضیه چهارم

با توجه به عدم ارتباط حق‌الزحمه با بازگشت سرمایه‌گذار به مدیران بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود به این دو متغیر در کنار هم کمتر توجه کنند. همچنین به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود، در شرکت‌هایی سرمایه‌گذاری کنند که خدمات حسابرسی با کیفیت‌تری دارند.

با توجه به این که افشای حق‌الزحمه‌های حسابرسی بر ارائه به موقع گزارش حسابرسی موثر است، توصیه می‌گردد سازمان حسابرسی استاندارد را ملزم کند که کل حق‌الزحمه‌ها، اعم از حسابرسی و غیرحسابرسی شامل مشاوره مالی، مالیاتی، در صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس افشا شود.

پیشنهادهای آتی

موضوع اول: بررسی ارتباط بین حق‌الزحمه حسابرسی با شاخص‌های نوین مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

موضوع دوم: بررسی تاثیر حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی و تعداد بند اظهارنظر حسابرسی بر تاخیر در ارایه گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

موضوع سوم: بررسی ارتباط اندازه موسسه حسابرسی با شاخص‌های سودآوری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

محدودیت‌های پژوهش

محدودیت اساسی در این پژوهش تغییرات ارزش زمانی داده‌ها در طی دوره زمانی مورد بررسی می‌باشد که ناشی از تغییرات تورم است.

منابع

۱. آقائی، محمدعلی و کوچکی، حسن (۱۳۷۴). گمان‌هایی پیرامون نمایش سود. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۱۴ و ۱۵، صص ۶۴-۵۶
۲. اسماعیل‌زاده قهری، علی؛ ترامشلو، نصرت‌الله (۱۳۹۱). تأثیر رقابت بر سر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی بر کیفیت حسابرسی و گزارشگری مالی. مجله حسابدار رسمی، صص ۷۹-۷۰
۳. انصاری، عبدالمهدی؛ طالبی نجف‌آبادی، عبدالحسین؛ کمالی کرمانی، نرجس (۱۳۹۱). تأثیر انجام خدمات حسابداری، مدیریتی و مشاوره‌ای همراه با خدمات حسابرسی بر استقلال حسابرس، صص ۶۳-۷۸
۴. امانی، علی؛ دوانی، حسین (۱۳۸۸). خدمات، حق‌الزحمه و رتبه بندی حسابرسان، روزنامه دنیای اقتصاد. شماره ۱۹۹۸
۵. ابزری، مهدی، صمدی، سعید، تیموری، هادی (۱۳۸۷). بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در سهام در بورس اوراق بهادار (مطالعه‌ی موردی: بورس اوراق بهادار منطقه‌ای اصفهان). دوفصلنامه‌ی علمی - پژوهشی جستارهای اقتصادی. سال پنجم، شماره ۱۰، صفحات ۱۳۷-۱۶۲
۶. بهمن‌بنی‌مهد، مهدی؛ مرادزاده‌فرد، مهدی؛ زینالی (۱۳۹۱). اثر حق‌الزحمه حسابرسی بر اظهارنظر حسابرس. فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت سال پنجم، شماره پانزدهم، زمستان ۱۳۹۱
۷. بهرامی، احمد، دستگیر، محسن (۱۳۹۳). بررسی محتوای اطلاعاتی مدل حاشیه سود / گردش دارایی‌ها در شناسایی مدیریت سود، فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال یازدهم شماره ۳۴، صص ۹۳-۳۳۱

۸. حساس‌یگانه، و آذین‌فر، کاوه (۱۳۸۹). رابطه بین کیفیت حسابداری و اندازه موسسه حسابداری، بررسی - های حسابداری و حسابداری، شماره ۶۱، صص ۸۵-۹۸
۹. حساس‌یگانه، یحیی و علوی طبری، حسین (۱۳۸۲). رابطه بین منابع صرف شده بر روی حسابداری داخلی و مخارج حسابداری مستقل. فصلنامه مطالعات حسابداری. سال اول. شماره ۴. صص ۷۲ تا ۹۶
۱۰. دارابی، رویا، بانی، محمود (۱۳۸۸). ارزیابی میزان همبستگی بین ارزش افزوده اقتصادی، سود خالص و سود عملیاتی با ارزش بازار سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه حسابداری مالی، سال اول، شماره یک، صص ۱۱۹-۱۳۸
۱۱. داروغه‌حضرتی، فاطمه؛ پهلوان، زهرا (۱۳۹۱). رابطه بین کیفیت گزارش حسابداری و حق‌الزحمه حسابداری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، سال پنجم / شماره چهاردهم / پاییز ۱۳۹۱
۱۲. رجبی، روح‌الله (۱۳۸۳). عوامل موثر بر قدرت حرفه‌ای حسابداری مستقل، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری.
۱۳. رشیدی‌باغی، محسن (۱۳۹۳). بررسی چسبندگی حق‌الزحمه حسابداری. بررسی‌های حسابداری و حسابداری دانشکده مدیریت دانشگاه تهران دوره ۲۱، شماره ۴ زمستان ۱۳۹۳ صص ۴۴۸-۴۳۱
۱۴. روزبهان، محمود (۱۳۸۸). اقتصاد مدیریت، انتشارات تابان، صص ۱-۲۸۲
۱۵. ستایش، محمدحسین (۱۳۸۲). مقایسه قدرت پیش‌بینی سود خالص و سود عملیاتی، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره نوزدهم، شماره دوم، صص ۱۱۳-۱۲۴
۱۶. سازمان حسابداری (۱۳۸۹). استانداردهای حسابداری ۷۰۵، صص ۱-۲۸
۱۷. ساسانی، مهران؛ جمشیدی اوانکی، کوروش (۱۳۹۱). عوامل موثر بر تعیین حق‌الزحمه حسابداری. مجله حسابدار رسمی، صص ۶۱-۷۷
۱۸. سجادی، سیدحسین و زارعی، رضا (۱۳۸۶). تاثیر ویژگی‌های موسسه حسابداری و صاحبکار بر حق‌الزحمه حسابداری. بررسی‌های حسابداری و حسابداری، پاییز - شماره ۴۹
۱۹. صالحی، مهدی، شیرینی، محمد، سدیرنوغانی، حجت (۱۳۹۲). بررسی رابطه‌ی حق‌الزحمه حسابرس و عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، سال پنجم، شماره ۲۰، صص ۱-۲۱

۲۰. کردستانی، غلامرضا، علوی، سیدمصطفی (۱۳۸۹)، بررسی شفافیت سود حسابداری بر هزینه سرمایه سهام عادی، فصلنامه بورس اوراق بهادار شماره ۱۲، صص ۱۱۵-۱۳۱
۲۱. کردستانی، غلامرضا، هدایتی، مریم کشاورز (۱۳۸۸). سود حسابداری در برابر سود اقتصادی، حسابدار رسمی، صص ۱۱۸-۱۲۵
۲۲. عبادی خورده بلاغ، بهروز؛ نظری، رضا (۱۳۹۳). «بررسی تطبیقی تغییرات حق‌الزحمه خدمات حسابرسی و اظهارنظر حسابرس در بخش خصوصی و غیرخصوصی» فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت سال سوم، شماره دوازدهم
۲۳. قالیباف اصل، حسن، بابالویان، شهرام، مسجد موسوی، میرسجاد (۱۳۹۳). مدیریت مالی پیشرفته، انتشارات بورس، صص ۱-۵۵۸
۲۴. مهرانی، ساسان (۱۳۸۰). بررسی تأثیر فشار بودجه زمانی بر رفتار حسابرسان مستقل. رساله دکتری حسابداری، دانشگاه تهران
۲۵. نهندی، یونس، باغبانی، سعید محمود، بلوری، امین (۱۳۹۱). ارتباط ساختار سرمایه و مالکیت با تصمیمات هموارسازی سود، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال چهارم، شماره شانزدهم، صص ۱۸۵-۲۱۳
۲۶. نورو، ایرج، سعیدی، علی (۱۳۸۴). بررسی برتری جامع نسبت سود جامع به سود خالص برای ارزیابی عملکرد شرکت، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، سال دوازدهم، شماره سی و نهم، صص ۹۷-۱۲۱
۲۷. واعظ، سیدعلی؛ احمدی، محمدرضا؛ رشیدی‌باغی، محسن (۱۳۹۳). تأثیر کیفیت حسابرسی بر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی. مجله علمی-پژوهشی دانش حسابداری مالی دوره ۱، شماره ۱، صص ۸۷-۱۰۷
۲۸. نیک‌بخت محمدرضا، تنانی محسن (۱۳۸۹). آزمون عوامل موثر بر حق‌الزحمه حسابرسی صورت‌های مالی پژوهش‌های حسابداری مالی، صص ۱۱۱-۱۳۲
۲۹. رضازاده، جواد، زارعی مروج، کمال (۱۳۸۸). عوامل موثر بر تغییر حسابرسان در شرکت‌های ایرانی، فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، شماره ۲۰
۳۰. هوشمند، غلامحسین (۱۳۸۶). بررسی مقایسه‌ای عوامل موثر بر حق‌الزحمه حسابرسی صورت‌های مالی از منظر حسابرسان، شماره ۲۴

31. Carcello, J., D. Hermanson, T. Neal and R. Riley (2002). "Board characteristics and audit fees", *Contemporary Accounting Research*, Vol. 19, pp. 365-385.
32. Walker, M. (2003). *Principal/agency theory when some agents are trustworthy*, Working Paper, -Manchester University.
33. Stanley Jonathan D. (2011) Is the Audit Fee Disclosure a Leading Indicator of Clients' Business Risk? *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 30, No. 3, pp. 157-179
34. Wang Dechun. (2006). *Founding Family Ownership and Earnings Quality*. *Journal of Accounting Research*, 44, 3.
35. Niskanen, M., J. Karjalainen, and J. Niskanen. (2010). The role of auditing in small, private family firms: Is it about quality and credibility?. *Family Business Review*, 23, 230-245.
36. Khan A. & Subramaniam N. (2012). *Family firm, audit fee and auditor choice: Australian evidence*. *Financial Markets & Corporate Governance Conference*, On line, Available at SSRN:
37. Ho J. L. Y. & Kang F. (2010). *Auditor Choice and Audit Fees in Family Firms: Evidence from the S&P 1500*, The Paul Merage School of Business, University of California.
38. Francis, J. R. (1984). What do we know about audit quality?. *The British Accounting Review*, 36(4): 345-368.
39. Griffin, P & Lont, D. (2009). "Audit Fees Around Dismissals And Resignations: Additional Evidence" *Journal Of Contemporary Accounting & Economics*,
40. Choi, J., J. Kim, and Y. Zang. (2010). Do abnormally high audit fees impair audit quality? *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 29 (2) : 115-140
41. AAA. (1973). *A Statement of Basic Auditing Concepts*. *Studies in Accounting Research* 6.
42. AICPA. (2006). http://www.aicpa.org/about/code/et_55.html
43. Abdul Nasser A, Emelin A, Sharifah N, Nazri M, Hudaib M. 2006. Auditor-Client relationship : the case of tenure and auditor switching in Malaysia. *managerial Auditing Journal*, 21, . 724-737
44. Chen, Y. Hsu, J. (2009). "Auditor Size, Auditor Quality, and Auditor Fee Premiums: Further Evidence from the Public Accounting Profession". *SSRN Working Paper Series*.
45. Choi, J. -B. Kim, X. Liu, and D. Simunic. (2008). "Audit pricing, legal liability regimes, and Big". Available online at www.sciencedirect.com.

46. Dang Li. (2004), May assessing actual audit quality: A value relevance perspective.
47. Davidson, R. A. and D. Neu. (1993) ,A note on the association between audit firm size and audit quality. *Contemporary Accounting Research* (Spring): 479–488.
48. DeAngelo, L. E. (1981b). Auditor Independence, low balling, and disclosure regulation. *Journal of accounting and economics*, 3(2): 113-127.
49. DeAngelo, L. (1981), Auditor size and auditor quality. *Journal of Accounting and Economics* 3 (3): 183-199.
50. Francis,J. (1984). “The effect of audit firm size on audit prices: a study of the Australian market”. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 6 No.2, pp. 133-51.
51. Gundry, L . (2007). time budget pressure, auditor’s personality type, and the incidence of reduced audit Quality practices. *pacific Accounting Review*, vol 19
52. Jensen, M., (1986), Agency costs of FCF, corporate finance, and takeovers, *The American Economic Review* 76, 323-329.
53. Hoitash, Rani, Markelevich, Ariel J and Barragato, Charles A(2007). Auditor Fees and Audit Quality. *Managerial Auditing Journal* , Vol. 22, No. 8,. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1025904>
54. Lam, K.C. (1998). Risk Adjusted Audit Pricing: Theory and Empirical Evidence. Ph.D thesis. University of Toronto. Pp 5.
55. Michael Ettredge , Elizabeth Emeigh Fuerherm ,Chan Li(2014). Fee pressure and audit quality. *Accounting, Organizations and Society*. 39 (2014) 247-263
56. Myers, J., L. Myers, and T. Omer. (2003), Exploring the term of the auditor client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation?, *The Accounting Review* 78 (3): 779-800
57. Palmrose, Z-V. (1986), Audit fees and auditor size: further evidence. *Journal of Accounting Research* 24: 97-110.
58. Spathis C. , Efstathios K. , Nanopoulos A., and A. Manolopoulos (2007) Predicting Qualified Auditor’s Opinions: A Data Mining Approach, Department of Accounting Technological Educational Institution of Thessaloniki , Greece , working Paper
59. Simunic, D. (1984). “Auditing, consulting, and auditor independence”. *Journal of Accounting Research*, Vol. 22 No.2, pp. 679-702